

Za tvorivosť v teórii i praxi výstavby socializmu!

K ŽIVOTNÉMU JUBILEU JOZEFA LENÁRTA

Už štyridsať rokov je činnosť J. Lenárta nerozlučne spojená s činnosťou strany. Byť v službách strany pre neho vždy znamenalo a znamená byť v službách robotníckej triedy a ľudu, v službách najprogresívnejších ideálov našej epochy — ideálov socializmu a komunizmu. Komunistická strana je „...zákonitou vodkyňou robotníckej triedy a ľudu. Koncentruje v sebe skúsenosti a um mnohých generácií revolučného hnutia.“ (1, s. 547)

Komunistom sa však človek nerodí, stáva sa ním jednak prácou pre stranu, spoločnosť a jednak prácou na sebe. Medzi týmito druhmi činnosti existuje vnútorná podmienenosť. Práca pre stranu vyžaduje permanentnú prácu na sebe a práca na sebe dostáva zmysel iba v spojitosti s prácou pre stranu a spoločnosť.

V tejto súvislosti je príznačný dôraz, aký s. Lenárt kladol a kladie na ideovú výchovu komunistov a na rast vzdelanostnej, morálnej a kultúrnej úrovne pracujúcich vôbec. „Na vlastnej skúsenosti sme sa poučili“ — povedal na zasadnutí Ústredného výboru KSS v decembri 1970 — „že z nárokov na ideologickú prácu a výchovu pracujúcich nemožno za žiadnych okolností zľavovať. Naša ideologická práca sa musí dôkladne zbavovať formalizmu, abstraktnosti, rozvíjať sa v úzkej spätosti s naším zápasom za definitívne víťazstvo socialistických ideí v práci a celom živote strany a spoločnosti.“ (1, s. 502) To však vyžaduje *prednostný rozvoj teórie*. „Rozvoj teórie je kľúčový — je základným predpokladom pôsobivej propagandy, publicistiky. Teória musí pracovať s predstihom...“ (1, s. 505)

Teoretickým jadrom, fundamentom marxizmu-leninizmu je dialektický a historický materializmus. Je to fundament každej tvorivej činnosti — činnosti politika, propagandistu rovnako ako vedca, pedagóga, spisovateľa. Materialistická dialektika je teoretickým základom vedec-

kého svetonázoru, ideovou osnovou socialistickej a komunistickej predstavby našej civilizácie. Jej ovládanie ako teórie a metódy je predpokladom úspešnej činnosti strany, každého jej člena pri riešení zložitých a náročných problémov výstavby socializmu. „História našej strany podáva dosť dôkazov o tom, že strana, ak sa nechce dopustiť chýb, musí zvládnuť materialisticko-dialektickú metódu, lebo len tak je možné úspešne aplikovať všeobecné zákonitosti triedneho boja a socialistickej výstavby v daných konkrétnych historických podmienkach.“ (1, II, s. 34)

Je známe, že z nedostatkov ovládania dialektického a historického materializmu výdatne ťažil revizionizmus vo svojom úsilí rozložiť základy socializmu u nás. Na tento moment upozorňuje dokument strany: *Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ*. J. Lenárt v tejto súvislosti ukazuje na to, že „revizionizmus najskôr urobil útok proti nášmu teoretickému frontu, začal rozleptávať teoretické fundamenty marxizmu-leninizmu a až potom prešiel k masovej propagande rozličných revizionistických odvarov“. (1, s. 504—505) História nám teda ukázala, ako je potrebné „... aby sme si húževnato osvojovali, prehlbovali a uplatňovali vedecký dialektikomaterialistický prístup, ktorý je zdôvodnený revolučnou praxou a ktorého súčasťou je straníckosť a ideovosť našich postojov a činov“. Súčasne nás však poučuje „... aby sme docenili význam tvorivých prístupov k súmaniu a interpretácii skutočnosti, aby sme rozhodne prekonávali stagnáciu, zotrvačnosť, dogmatizmus“. (1, II, s. 575)

Z týchto myšlienok jednoznačne vyplýva, že samotné osvojovanie si teoretických a metodologických základov marxizmu-leninizmu, akokoľvek dôležité a nevyhnutné, nemôže a nesmie byť samoučelné. Nie miera, kvantita poznatkov, nie zručnosť v citovaní výrokov klasikov marxizmu-leninizmu, ale predovšetkým ich využívanie v *tvorivých prístupoch ku skutočnosti* je vlastným zmyslom štúdia, rastu ideovoteoretickej úrovne.

Táto principiálna požiadavka odráža — a to celkom zákonite — objektívnu skutočnosť, že v perspektívach rozvoja človeka, realizácie jeho tvorivých síl spočíva hlavný zmysel socializmu. „Spoločensko-historická prax reálneho socializmu presvedčivo ukazuje, že zákonom socializmu je vytvoriť sociálne a ekonomické predpoklady pre čoraz úplnejší a slobodnejší rozvoj človeka, pre realizáciu jeho tvorivých síl, schopností a nadania, pre čoraz širšiu a podstatnejšiu účasť mas na riadení verejných záležitostí.“ (1, II, s. 531)

Budovanie rozvinutej socialistickej spoločnosti kladie však zvýšené nároky nielen na úroveň teoretického osvojovania si marxizmu-leninizmu, ale aj na *morálne a charakterové kvality každého člena našej spoločnosti*. Neustále sa zvyšujúce nároky na kvalitu, efektívnosť, tvorivý prístup, zodpovednosť v konaní ľudí kladú do popredia význam ľudského faktora, morálne, vôľové, charakterové vlastnosti ľudí. „Čoraz väčšiu váhu má subjektívny faktor, kvalita a efektívnosť ľudí“, zdôraz-

ňuje s. Lenárt pri každej príležitosti. „Jedným z rozhodujúcich predpokladov pre vykonávanie funkcie sa čoraz viac stáva charakter človeka, jeho neúnavné úsilie o politický a odborný rast, čestnosť, skromnosť, pracovitosť a hlboká oddanosť záujmom spoločnosti, strany a socializmu.“ [1, s. 166] Znova a znova zdôrazňuje potrebu zo všetkých síl bojovať „proti prospechárstvu, chamtivosti, znežívaniu spoločenských zdrojov“.

Mimoriadny dôraz kladie na socialistickú zodpovednosť: chápe ju ako „... uvedomelý, tvorivý, v progresívnych činoch sa naplňujúci vzťah kolektívov i jednotlivcov k spoločnosti i k sebe navzájom“. [1, I., s. 213] Pre socialisticky uvedomelého človeka je tiež nevyhnutná jednota činu a slova: „Vzťah medzi činmi a slovami... to je... jedno z najzákladnejších, čomu nás naučila skúsenosť robotníckeho hnutia a čomu nás učí súčasná prax rozvíjania socialistickej spoločnosti.“ [1, s. 345]

Právom požaduje J. Lenárt tvorivý prínos nášho spoločenskovedného frontu k zápasom o nového človeka, aktívnu účasť našich spoločenských vied na šírení vedeckého svetového názoru, na raste vzdelanosti a na upevňovaní „morálnych a etických vlastností ľudí v súlade s našimi socialistickými ideálmi“. [1, II., s. 524—525]

*

Socialistické premeny Slovenska, uskutočňované pod vedením komunistickej strany od historického februárového víťazstva r. 1948, sú nesporne najpozitívnejším javom v celých dejinách nášho národa. S hrdosťou opravdivého vlastenca J. Lenárt pri každej príležitosti zdôrazňuje: „Slovensko je dnes modernou, všestranne vyspelou a rovnocennou časťou nášho štátu, čoraz významnejšie a rastúcim vkladom prispieva k rozvoju celej Československej socialistickej republiky. Právom hovoríme, že socialistické Slovensko je presvedčivým dôkazom pretvárajúcej sily leninizmu, proletárskeho a socialistického internacionalizmu.“ [1, II., s. 461—462]

Pravda, socialistické vlastenectvo je vlastenectvom úplne inej kvality ako vlastenectvo motivované nacionálnym šovinizmom, smutne známym aj z našej histórie. Je to vlastenectvo zakotvené v ideí proletárskeho internacionalizmu, medzinárodnej solidarity revolučných a pokrokových síl celého sveta. Súdruh Lenárt ho definuje takto: „Byť socialistickým vlastencom a internacionalistom znamená, že vlastenectvo prekračuje národný región. Prejavuje sa nielen v podobe československého socialistického vlastenectva, ale aj v podobe úprimného vzťahu k socialistickým národom a štátom, najmä k Sovietskemu zväzu. Znamená to však chápať a prebojovať internacionalizmus v jeho rozvinutej podobe, teda v internacionalizácii ekonomiky, vedy, výskumu, ideológie kultúry a vôbec spoločenských vzťahov.“ [1, II., s. 283]

V tejto definícii sú zdôraznené najmä *dva aspekty vzťahu socialis-*

tického vlastenectva a internacionalizmu. Prvý aspekt viaže a podmieňuje vlastenectvo vzťahov k socialistickému spoločenstvu národov, najmä k Sovietskemu zväzu. Previerkou opravdivého socialistického vlastenectva je pochopenie nerozlučnej jednoty národov, ktoré sa dali cestou socialistickej výstavby, rozhodujúcej úlohy Sovietskeho zväzu vo svetovom socialistickom hnutí, v obrane socializmu vôbec. Touto previerkou prešli naše národy v krízovom období; ona odhalila pravú tvár a zámery našich revizionistov. Súdruh Lenár túto skutočnosť vyjadril takto: „Celé desaťročia uznávala naša strana za základné kritérium proletárskeho internacionalizmu vzťah k Sovietskemu zväzu... nemôže byť úprimným stúpencom socializmu, úprimným vlastencom a skutočným proletárskym internacionalistom ten, kto neobhajuje a nepodporuje socialistické krajiny a predovšetkým Sovietsky zväz v jeho ušľachtilom zápase o demokraciu, socializmus a mier vo svete.“ (1, I., s. 599)

Ďalší aspekt vzťahu socialistického vlastenectva a proletárskeho internacionalizmu je zvýraznený v samotných základoch a v *charaktere vzájomnej spolupráce a pomoci* socialistických krajín. Jedným pólom dialektiky tohto vzťahu je rozvíjanie národných špecifík, tradícií, osobitostí, vzájomná úcta a rešpektovanie suverenity národov a štátov socialistického spoločenstva, druhým pólom je rozvíjanie medzinárodnej delby práce, „internacionalizácia ekonomiky, vedy, výskumu, ideológie, kultúry a vôbec spoločenských vzťahov“. Ide o kvalitatívne nový typ vzťahov medzi národmi a štátmi, ktorý sa — prvý raz v histórii ľudstva — utvoril a rozvíja v spoločenstve socialistických krajín.

J. Lenárt prikladá rozvíjaniu socialistickej integrácie mimoriadny význam. Socialistickú integráciu a internacionalizáciu chápe ako základný predpoklad, nevyhnutnú podmienku výstavby rozvinutej socialistickej a neskoršie komunistickej spoločnosti. Už pred dvadsiatimi rokmi v prejave na slávnostnom zhromaždení k 93. výročiu narodenia V. I. Lenina prehlásil: „Všetko vedie k tomu, že výrobné sily v súčasnom období sa už nemôžu efektívne ďalej rozvíjať len v miestnom či národnom rámci, ale že tu nevyhnutne dochádza k vyššiemu stupňu delby práce — k delbe medzinárodnej... V tomto smere pripadá čoraz významnejšia úloha Rade vzájomnej hospodárskej pomoci a spolupráci. Táto má utvoriť optimálne podmienky pre jednotnú svetovú socialistickú ekonomiku, má uvoľniť zvieráciu kazajku úzkej národnej ekonomiky a umožniť v plnej šírke nasadenie a využitie novej techniky a vedeckých objavov.“

Súčasná podmienka však vyžadujú vnášať do vzájomnej spolupráce socialistických krajín nové, predovšetkým *kvalitatívne* prvky. „Potreby života dnes kladú nové, vyššie nároky. Dnes už nestačí uspokojovať sa len s ďalším kvantitatívnym rastom našej spolupráce. Jej pôsobnosť sa čoraz viac rozširuje na nové, vyššie formy, predovšetkým na úzku, bezprostrednú súčinnosť pri riešení spoločných úloh, na priamu spolu-

prácu výskumných ústavov i podnikov, vedcov, konštruktérov, technikov a robotníkov.“ (1, I., s. 227)

Socialistické vlastenectvo takto predstavuje novú kvalitu v dialektike národného a internacionálneho. Byť skutočným vlastencom predpokladá mať hlboko rozvinuté povedomie príslušnosti k socialistickému spoločenstvu národov, znamená byť skutočným proletárskym internacionalistom. A byť skutočným proletárskym internacionalistom predpokladá mať hlboko vštepené národné povedomie, úctu k pokrokovému národnému dedičstvu, mať vždy na zreteli činnosť prácu pre rozvoj svojej socialistickej vlasti.

Jedným z najvýznamnejších úsekov, kde sa odohráva súčasný zápas za socialistický rozvoj našej spoločnosti, je úsek vedy. Socializmus z vedy vychádza a na vede stavia, veda sa stáva čoraz viac rozhodujúcou výrobnou silou, hybnou pákou budovania socializmu a komunizmu. Je preto pochopiteľné, že *otázky rozvoja vedy, jej spojenia s praxou stoja v strede pozornosti našej strany, celého nášho riadiaceho organizmu.*

Aj činnosť s. Lenárta ako stranického funkcionára či štátneho činiteľa je od samých začiatkov úzko spojená s problematikou rozvoja vedy na Slovensku, jej využitia pre prax socialistickej výstavby, jej internacionalizácie. Sústavne a zasvetene nastoľuje rôzne aktuálne otázky a úlohy, orientované na urýchlenie vedecko-technického rozvoja. Zdôrazňuje: „Veda má byť aktívnym činiteľom dynamického rastu, intenzifikácie a rozvoja výrobných síl. V záujme toho treba energickejšie odstraňovať prekážky, ktoré stoja medzi vedeckovýskumnými pracoviskami a výrobou. Vedeckovýskumnú základňu orientujeme najmä na riešenie úloh, ktoré sú rozhodujúce pre rozvoj moderných a perspektívnych výrobných odvetví.“ (1, II., s. 25)

Program rozvoja vedeckovýskumnej základne, prepájanie cyklu výskum—vývoj—výroba—použitie a vôbec stratégia vedeckovýskumnej činnosti z hľadiska celkového rozvoja spoločnosti patria k najzložitejším a mimoriadne náročným úlohám vednej politiky. Vyžadujú široký rozhľad, dôkladné zvažovanie objektívnych i subjektívnych faktorov stimulujúcich rozvoj vedy, citlivý prístup k jednotlivcom i pracovným kolektívom. V tejto súvislosti J. Lenárt veľmi dôrazne ukazuje na „ťažiskové“ faktory rozvoja našej vedy. Je to predovšetkým jej *internacionalizácia* ako jeden z rozhodujúcich objektívnych predpokladov jej ďalšieho kvalitatívneho rastu. „Umocnená sila nášho vedeckovýskumného frontu je a môže byť v tom, že budeme uvedomelo pôsobiť ako aktívny oddiel veľkej rodiny výskumníkov socialistických krajín a predovšetkým Sovietskeho zväzu... Pôjde najmä o to, aby sme zrýchlili spájanie a kombináciu našich vedeckovýskumných, projekčných a konštrukčných kapacít s kapacitami v Sovietskom zväze a v ďalších bratských krajinách.

A pôjde pritom o to, aby sme zmysel a cieľ nevideli v počte dohôd a protokolov, ale v počte vrcholových, v kooperácii vyvinutých a vyrobených výrobkov..." (1, II., s. 573) Treba si uvedomiť, upozorňuje, že „sila vedy a techniky spočíva dnes a zajtra v jej internacionalizácii“. (1, II., s. 266) Že „...internationalizácia je hlavným prúdom, ktorým sa bude naša výstavba rozvinutej socialistickej spoločnosti uberať“. (1, II., s. 527)

Ďalší objektívny faktor, podmieňujúci rozvoj vedy, je „zakódovaný“ *v spojení vedy s praxou*. Veda sama o sebe nemá zmysel. Jedine v spojení s praxou, v riešení reálnych úloh rozvoja spoločnosti nachádza svoje opodstatnenie i zdroje svojho napredovania. Súdruhovi Lenártovi je úplne cudzia predstava vedy pre vedu rovnako ako predstava praxe zakotvenej v povrchnom empirizme. „Revolučná spoločensko-výrobná prax je nielen kritériom úspešnosti a pravdivosti vedeckej činnosti, ale aj bohatým zdrojom, inšpiráciou a urýchľujúcim činiteľom jej dynamickeho rozvoja. Poznať problémy praxe, poznať nové revolučné tendencie v praxi, hlboko chápať spoločenskú objednávku je nerozlučnou súčasťou modernej vedeckej práce.“ (1, II., s. 527) Avšak na druhej strane „užšie spojenie vedy s praxou si vyžaduje zásadné zmeny v štýle a metódach práce hospodárskych pracovníkov, rozhodný boj so zotrvačnosťou a rutinérstvom, skutočnú úctu k vede a snahu radiť sa a rátať s ňou“. (1, II., s. 528)

Vedu robia ľudia, a preto jej rozvoj je nemysliteľný bez tvorivých schopností, tvorivej fantázie, nadania, zánietenia, tvorivej atmosféry v pracovných kolektívoch. Vo vedeckej práci je azda viacej ako v ktorejkoľvek inej činnosti škodlivý formálny prístup, nezdravý individualizmus, rutinérstvo, nedostatok odvahy bojovať za nové, progresívne myšlienky. Na narastajúci význam subjektívneho faktora upozorňuje s. Lenárt pri každej príležitosti a spája ho s kvalitou a efektívnosťou práce ľudí. *Dôraz pritom kladie na tvorivý prístup ku skúmaniu a interpretácii skutočností*. „Práve takýto prístup potrebujeme v riadiacej sfére, potrebujeme ho v prírodných a technických vedách a iných disciplínach, kde sa žiada viac smelosti, odvahy, zdravého riskovania v záujme spoločnosti a fantázie, pretože iba s reprodukciou, opakovaním známeho a iba s popularizovaním objaveného tu nevystačíme. Nevyhnutne potrebujeme zápas za nové, pretože je revolučné a nie módné... Aj nám treba teda opustiť vyšľapané cesty, na ktorých niet problémov, čo by tvorcov pálili. Do popredia prichodí nám pozdvihnúť — neváham to povedať — *kult tvorby a jej výsledky*.“ (1, II., s. 575, 576) Ide skutočne o presné vystihnutie toho, čo aj naša veda tak naliehavo potrebuje, aby sme vo svetovom zápole neobstáli čestne.

LITERATÚRA

1. LENÁRT, J.: Vybrané prejavy a state. Zv. I., II., Bratislava 1980.